

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Кафедра лісового господарства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

 Іщук Г.П.

« 5 » лютого 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методологія та організація наукових досліджень з основами інтелектуальної власності в лісовому господарстві

Освітній ступінь: _____ другий (магістерський) _____
Галузь знань: _____ 20 «Аграрні науки та продовольство» _____
Спеціальність: _____ 205 – «Лісове господарство» _____
Освітня програма: _____ «Лісове господарство» _____
Факультет: _____ лісового і садово-паркового господарства _____

Робоча програма навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень з основами інтелектуальної власності в лісовому господарстві» для здобувачів зі спеціальності 205 – «Лісове господарство» освітньої програми «Лісове господарство». Умань: Уманський НУС, 2022 року – 18 с.

Розробники: Курка Світлана Сергіївна, доцент кафедри лісового господарства, кандидат біол. наук.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри лісового господарства

Протокол від «29» серпня 2022 року № 1

Завідувач кафедри лісового господарства

(Шлапак В. П.)
(прізвище та ініціали)

«29» серпня 2022 року

Схвалено науково-методичною комісією факультету лісового і садово-паркового господарства

Протокол від «1» вересня 2022 року № 1

«1» вересня 2022 року

Голова

(Шемякін М. В.)
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: – ECTS – 3	Галузь знань 20 – аграрних наук та продовольства	Обов'язкова	
Модулів – 2	Спеціальність: лісове господарство	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 6		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		3-й	3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 3 Навчальна практика		Освітній рівень: магістр Освітня програма Лісове господарство	Лекції
	14 год.		4 год.
	Практичні, семінарські		
	16 год.		6 год.
	Лабораторні		
	год.		год.
	Самостійна робота		
	60 год.		80 год.
	Навчальна практика		
	-		-
	Курсова робота		
	-	-	
	Вид контролю: екзамен		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Підготовка фахівців лісового господарства передбачає не тільки фахове спрямування, але і наукове, вирішуючи таким чином питання підготовки резерву для науково-дослідних установ та викладачів вузів. Тому звертається увага на засвоєння основних понять про науку і наукове знання, методологію, організацію та особливості наукових досліджень в умовах лісу, на вибір теми наукового дослідження, пошук необхідних джерел інформації, оформлення результатів наукових досліджень, складання звіту про наукову роботу, вимоги до різного роду публікацій, написання випускної дипломної роботи.

Щоб наукові дослідження були успішними, програмою передбачається розгляд питань раціональної організації розумової праці, її гігієни, роботи з науковою літературою, оформлення результатів наукових досліджень за вимогами Держстандарту України.

Отже метою вивчення дисципліни є усвідомлення того, що на сучасному етапі розвитку людського суспільства наука стає безпосередньою продуктивною силою, тому без опанування методами і технікою наукових досліджень подальше поглиблення знань про складну природу лісу і оцінка результатів господарської діяльності людини у лісі – будуть неповними.

В результаті вивчення дисципліни фахівець повинен:

знати: основні поняття про науку та наукові знання; сучасну класифікацію наук;

поділ наукових досліджень на фундаментальні та прикладні; поняття проблеми, теми та предмета наукових досліджень;

методику постановки експерименту; організацію наукових досліджень в наукових установах та вузах України; методологічні основи та етапи наукових досліджень;

порядок планування наукового дослідження; порядок та способи отримання необхідної наукової інформації;

методи опрацювання наукової літератури та її огляд;

методику узагальнення отриманих результатів досліджень;

Вимоги ВАК України щодо структури та оформлення наукових статей для публікації у фахових виданнях; вимоги до структури та оформлення магістерської випускної роботи.

уміти: вибрати тему наукового дослідження; здійснювати пошук необхідної інформації, включаючи і можливості „Інтернету”;

здійснювати опрацювання та узагальнення інформації з наукових джерел;

організувати та виконувати прикладні наукові дослідження з використанням стандартних методик;

обробляти результати проведених досліджень та формулювати висновки.

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі підготовки здобувачів вищої освіти: дана дисципліна читається на першому курсі в другому семестрі і спирається на знання, здобуті студентами на бакалавраті у вивченні ботаніки, дендрології, фізіології деревних рослин, лісові культури, лісоексплуатація, регулювання продуктивності лісів.

Інтегральна компетенція. Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та інноваційного характеру у сфері лісового і мисливського господарства.

Загальні компетентності:

1. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Фахові компетентності:

1. Здатність критично осмислювати проблеми лісового господарства й дотичні міждисциплінарні проблеми та приймати ефективні рішення щодо їх вирішення.
2. Здатність забезпечувати сталий розвиток лісового господарства..

Програмні результати навчання:

- 1 Відшукувати необхідні дані в науковій літературі, базах даних та інших джерелах, аналізувати та оцінювати ці дані;
- 2 Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань лісового господарства та дотичних проблем до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.
- 3 Застосовувати сучасні експериментальні та математичні методи, цифрові технології та спеціалізоване програмне забезпечення для розв'язання складних задач лісового та мисливського господарства.

Дисципліна «Методологію та організацію наукових досліджень з основами інтелектуальної власності в лісовому господарстві» опирається на такі дисципліни як: «Оптимізація лісоаграрних ландшафтів», «Відтворення лісів еколого адаптаційними методами», «Регулювання продуктивності лісів». На «Методологію та організацію наукових досліджень з основами інтелектуальної власності в лісовому господарстві» опираються такі дисципліни як: «Лісопаркове господарство», «Лісопаркове господарство», «Економіка лісового господарства», «Інвентаризація лісів та лісовий моніторинг», «Організація лісогосподарського виробництва».

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. (ЗМ 1) Наука і наукові дослідження

Тема 1. Наука як система знань. етапи становлення і розвитку науки. Сутність науки. Етапи розвитку науки. Класифікація наук.

Theme 1. Science as a system of knowledge. Stages of formation and development of science. The essence of science. Stages of development of science. Classification of sciences.

Тема 2. Наукові дослідження та етапи їх проведення. Методологія наукових досліджень. Методи наукового дослідження. Логіка процесу наукового дослідження.

Тема 3. Методологічні основи наукових досліджень. Об'єкт і предмет наукового дослідження. Методи дослідження та їх класифікація. Стадії наукового дослідження.

Тема 4. Особливості організації наукової діяльності. Сутність та основні етапи організації досліджень. Вибір проблеми та вимоги до теми дослідження. Конкретизація проблеми дослідження. Основи методики планування наукового дослідження. Застосування системного підходу в наукових дослідженнях.

Модуль 1. (ЗМ 2) Методи наукового дослідження

Тема 1. Поняття наукового методу та його основні риси. Основні групи загальних методів. Логічні закони та правила. Правила аргументації.

Тема 2. Методи теоретичних досліджень. Загальні принципи застосування економіко-статистичних методів в наукових дослідженнях. Методи аналізу стану та динаміки явищ і процесів. Методи факторного аналізу. Методи прогнозування та оптимізації.

Тема 3. Інформаційне забезпечення лісових наукових досліджень. Визначення та класифікація інформації. Джерела інформації в лісових наукових дослідженнях. Методика пошуку джерел наукової інформації. Аналіз, інтерпретація та узагальнення наукової інформації.

4. Структура навчальної дисципліни

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
л		п	інд	с.р.	л		п	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Модуль 1. (ЗМ 1) Наука і наукові дослідження										
Тема 1. Наука як система знань. Theme 1. Science as a	12	2	2		8	14	2	2		10

system of knowledge.										
Тема 2. Наукові дослідження та етапи їх проведення	12	2	2		8	10				10
Тема 3. Методологічні основи наукових досліджень	14	2	4		8	12				12
Тема 4. Особливості організації наукової діяльності	12	2	2		8	14		2		12
Разом за змістовним модулем 1	50	8	10		32	50	2	4		44
Модуль 1. (ЗМ 2) Методи наукового дослідження										
Тема 1 Поняття наукового методу та його основні риси	14	2	2		10	12				12
Тема 2. Методи теоретичних досліджень	12	2	2		10	16	2	2		12
Тема 3. Інформаційне забезпечення лісових наукових досліджень	12	2	2		8	12				12
Разом за змістовним модулем 2	40	6	6		28	40	2	2		36
Усього годин	90	14	16		60	90	4	6		80

5. Теми практичних занять

№ п/п	Зміст занять	Обсяг годин	
		денна	заочна
<i>Модуль 1. (ЗМ 1) Наука і наукові дослідження</i>			
1	Поняття методології наукових досліджень та її види	2	2
2	Основні питання методики науково-дослідної роботи. Гігієна розумової праці	2	
3	Наукове забезпечення лісогосподарської галузі	2	2
4	Інформаційне забезпечення наукової роботи Information support of scientific work	2	
<i>Модуль 1. (ЗМ 2) Методи наукового дослідження</i>			
1	Теоретичні методи наукового дослідження	2	
2	Економіко-статистичні методи в наукових дослідженнях	2	
3	Форми відображення результатів наукових досліджень	2	2
4	Впровадження результатів наукових досліджень та їх ефективність.	2	
РАЗОМ		16	6

6. Самостійна робота

№	Орієнтовний перелік тем індивідуальних завдань	Кількість годин
ЗМ 1. Наука і наукові дослідження		
1.	Поняття «методологія» і «метод» та їх зміст, структура, обсяг.	4
2.	Методологія як система наукових методів і прийомів, організаційних процедур і пошукових технік	4
3.	Методологія науки і методологічна робота у сфері пізнавальної творчості	4
4.	Класифікація методологій філософії науки і фундаментальне експериментування	4
5.	Методологія науково-дослідницьких програм і суспільна практика	4
6.	Моделювання в науковому дослідженні.	2
ЗМ 2. Методи наукового дослідження		
7.	Шляхи підвищення ефективності наукових досліджень в Україні. Принципи системного аналізу	4
8.	Пріоритетні напрямки наукових досліджень у лісовому господарстві.	4
9.	Креативний підхід у науковому дослідженні	2
10.	Інформаційний підхід у науковому дослідженні	4
11.	Провідні методологічні принципи. Принцип об'єктивності	4
12.	Оформлення наукової документації	4
13.	Методологічний принцип організації, побудови й функціонування наукового знання	4
14.	Особливості наукового дослідження в умовах інформаційного суспільства	4
15.	Інноваційні освітні технології в експериментальному науковому дослідженні та їх перевірка	4
16.	Організація творчої діяльності дослідника	2
17.	Робочий час та організація праці науковця	2
РАЗОМ		60

Завдання для виконання контрольних робіт студентами заочної форми навчання

Контрольна робота студента зараховується, при правильних відповідях на контрольні та додаткові запитання з даної дисципліни, з виставленням відповідної оцінки. Студент, який отримав позитивну оцінку допускається до заліку.

Працюючи самостійно над даними питаннями вони керуються розробленими методичними рекомендаціями, що наведені у переліку літературних даних. Перелік контрольних запитань:

1. Дайте означення поняття "наука".
2. Яке головне завдання науки?
3. В чому полягає мета науки?
4. Дайте означення поняття "інформація".
5. Які основні етапи розвитку науки?
6. Які основні етапи науково-технічного прогресу?
7. Наведіть класифікацію наукових знань.
8. Дайте означення категорії "фундаментальна та прикладна наука".
9. Наведіть декілька означень науки "Екологія".
10. В чому суть концепції сталого розвитку? На яких ідеях вона базується?
11. Які основні проблеми екології на сучасному етапі розвитку людства?
12. Складіть класифікацію екології як науки.
13. Чому наука є продуктивною силою суспільства?
14. Чим відрізняються відкриття і винахід?
15. У чому полягає завдання сучасного вченого?
16. Наведіть класифікацію наукових установ в Україні.
17. Які функції виконує Національна Академія наук України? Хто є Президентом НАНУ?
18. Які функції науково-дослідного інституту?
19. Які функції виконує Міністерство освіти і науки України? Хто є Міністром даного міністерства?
20. Які наукові підрозділи університетів Ви знаєте?
21. Яка роль студентських наукових товариств (СНТ) і студентських конструкторських бюро (СКБ)?
22. Наведіть класифікацію наукових кадрів в Україні.
23. Які функції виконує магістратура, аспірантура, докторантура?
24. Назвіть учені, науково-педагогічні та академічні звання і наукові ступені.
25. Обґрунтуйте методологію та філософію науки.
26. В чому полягає теорія пізнання (гносеологія)?
27. Що таке аналіз і синтез?
28. Чим відрізняється індукція від дедукції?
29. Що таке уявлення та логічне мислення?
30. В чому суть основних принципів науки: діалектики і метафізики?
31. У чому полягає новизна в науці?
32. Які особливості інформаційного пошуку?

33. Наведіть структуру адрес у Інтернет.
34. Які особливості пошуку інформації у Інтернет?
35. Як діє Державна система науково-технічної інформації?
36. Які існують джерела науково-технічної інформації?
37. Наведіть класифікацію каталогів.
38. Що таке уніфікована десяткова класифікація документів інформації (УДК)?
39. Яка роль реферативних журналів (РЖ)?
40. Яка роль і функції бібліотек в Україні?
41. Що таке міжнародний класифікатор винаходів (МКВ) і міжнародний патентний класифікатор (МПК)?
42. Які особливості патентного та інтернет-пошуку?
43. Як вибирається тема наукового дослідження?
44. Що таке науковий напрямок?
45. Дайте означення наукової проблеми?
46. В чому суть наукової задачі?
47. Що таке наукове питання?
48. Які особливості Державних стандартів щодо оформлення наукових робіт (ЄСКД)?
49. Які особливості оформлення студентських наукових робіт (бакалаврських, дипломних робіт та магістерських дисертацій)?
50. Назвіть та охарактеризуйте основні наукові школи університету і напрямки досліджень Вашої випускної кафедри.
51. Назвіть основні напрямки екологічних досліджень за спеціалізаціями.
52. Наведіть загальну схему прийняття рішень в процесі моделювання.
53. Що є мірою ефективності операцій під час НДРС?
54. В чому суть теорії моделювання?
55. Назвіть основні принципи моделювання і обґрунтуйте їх.
56. Складіть послідовність етапів математичного моделювання.
57. Чим відрізняється аналітичне моделювання від імітаційного?
58. Як будується концептуальна модель?
59. Що означає статична, динамічна, детермінована і стохастична системи?
60. В чому суть системного аналізу?
61. В чому суть моделі робочого навантаження і які властивості вона має?
62. Охарактеризуйте такі характеристики моделі робочого навантаження, як показність, керованість, системна незалежність та ін.
63. Що означає декомпозиція і деталізація системи?
64. Опишіть загальні властивості системи МАТЪАВ.
65. Дайте означення категорії "експеримент".
66. Яка мета експерименту?
67. Які завдання висуваються до експериментальних досліджень?
68. Яка роль експерименту у науці і техніці?
69. В чому відмінність натурального і модельного експериментів?
70. Охарактеризуйте методи експериментальної інформатики.
71. Яке обладнання використовують під час експериментальних досліджень?

72. Що таке "експериментальний зразок"?
73. Що таке "реплікація"?
74. Що таке "експериментальна установка"?
75. Що означає поняття "багатофакторний експеримент"?
76. В якому вигляді представляють дані експерименту?
77. Назвіть основні етапи експерименту.
78. Чим відрізняється активний експеримент від пасивного?
79. Що таке статичні і динамічні, а також прямі і непрямі вимірювання?
80. Які бувають засоби вимірювання?
81. Що таке абсолютна і відносна, а також систематична і випадкова похибка?
82. Чим відрізняється похибка від помилки, промаху?
83. Що таке довірчий інтервал?
84. Як виключити "грубі" результати?
85. Які методи обробки експериментальної інформації Ви знаєте?
86. В чому суть кореляційного аналізу?
87. Що таке апроксимація, інтерполяція та екстраполяція?
88. Яким чином здійснюється аналіз та оформлення результатів експерименту?
89. Що таке "достовірність" отриманих результатів і як вона визначається?
90. Як складається звіт про науково-дослідну роботу?
91. Що таке реферат НДР?
92. Для чого публікуються наукові матеріали?
93. У вигляді яких публікацій представляються результати проведених НДР?
94. Назвіть особливості наукових конференцій, симпозіумів та наукових

8. Методи навчання

Метод навчання – взаємопов'язана діяльність викладача та студентів, спрямована на засвоєння студентами системи знань, набуття умінь і навичок, їх виховання і загальний розвиток. Виділяють три групи методів навчання: словесні, наочні, практичні.

Словесні методи навчання:

- лекція – це метод навчання, який передбачає розкриття у словесній формі сутності явищ, наукових понять, процесів, які знаходяться між собою в логічному зв'язку, об'єднані загальною темою. Лекція використовується, як правило, в старших класах і вищих навчальних закладах. Окрім навчальних (академічних) лекцій є публічні. До кожного з видів названих лекцій висуваються певні вимоги щодо їх підготовки і проведення. Чільне місце в групі словесних методів посідає метод роботи з книгою. Належність його до цієї групи дещо умовна. Студенти мають усвідомлювати, що основним джерелом отримання наукової інформації є книга. Тому так важливо навчити студентів методам і прийомам самостійної роботи з нею: читання, переказ, виписування, складання плану, таблиць, схем та ін.

Наочні методи передбачають, передусім, використання демонстрації та ілюстрації. - демонстрація – це метод навчання, який передбачає показ

предметів і процесів у їхньому натуральному вигляді, в динаміці. - ілюстрація – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх символічному зображенні (фотографії, малюнки, схеми, графіки та ін.).

Практичні методи навчання спрямовані на досягнення завершального етапу процесу пізнання. Вони сприяють формуванню умінь і навичок, логічному завершенню ланки пізнавального процесу стосовно конкретного розділу, теми. - лабораторна робота передбачає організацію навчальної роботи з використанням спеціального обладнання та за визначеною технологією для отримання нових знань або перевірки певних наукових гіпотез на рівні досліджень

9. Методи контролю

Методи контролю: поточне тестування, самостійні роботи (у вигляді реферату, презентації, описової роботи), підсумкові екзаменаційні питання.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Навчальна дисципліна передбачає екзамен, де нижче описано критерії та шкала оцінювання знань і умінь студентів, розподіл балів, що присвоюються студентами за різні види робіт (для екзамену – 70 балів протягом семестру, 30 – за підсумковою атестацією (екзамен)).

Розподіл балів при рейтинговій системі оцінювання з навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень з основами інтелектуальної власності в лісовому господарстві», для якої передбачено підсумковий контроль екзамен

	Модуль 1				Модуль 2				Підсумковий контроль	Загальна сума балів	
Кількість балів за модуль	35				35						30
Змістові модулі	ЗМ1.1.	ЗМ1.2	ЗМ1.3	МК1	ЗМ2.1	ЗМ2.2	ЗМ2.3	МК2			
Кількість балів за змістовими модулями і модульний контроль	10	10	10	5	10	10	10	5			
в т.ч. за видами робіт											
- практичні заняття	8	8	8		8	8	8		8		
- виконання СРС	2	2	2	2	2	2	2				

Шкала оцінювання навчальної діяльності студентів

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, РГР, практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

Конспекти лекцій, методичні розробки до проведення практичних занять, навчальні посібники, нормативні документи, ілюстративні матеріали, природний матеріал.

1. Курка С.С. Методичні рекомендації для виконання контрольних робіт з дисципліни «Методологія наукових досліджень»: для студентів факультету лісового і садово-паркового господарства заочної форми навчання для здобувачів зі спеціальності 205 – «Лісове господарство» / С.С. Курка. – Умань: УНУС, 2020. – 13 с.
2. Курка С.С. Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи з дисципліни «Методологія наукових досліджень» для студентів факультету лісового і садово-паркового господарства денної форми навчання для здобувачів зі спеціальності 205 – «Лісове господарство» / С.С. Курка. – Умань: УНУС, 2019. – 14 с.

12. Рекомендована література

Базова

1. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. – К.: АБУ, 2002. – 480с.
2. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 208с.

3. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. – К.: ВД “Професіонал”, 2004.-208с.
4. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. – К.: Знання – Прес, 2003. – 295с.
5. Наринян А.Р., Поздєєв В.А. Основы научных исследований: Учебное пособие. – К.: Изд-во Европ. ун-та, 2002.- 110с.
6. Шмулевич С.Є. Методичні рекомендації та індивідуальні завдання для самостійної роботи студентів з дисципліни «Основи наукових досліджень» - Херсон: ХНТУ, 2007.- 102 с

Допоміжна

1. Ведь В. В., Малишев А. О. Основы научовой організації праці студентів академії. – Ужгород, 2001.
2. Грищенко У. М., Грищенко О. М., Борисенко В. А. Основы наукових досліджень. Навчальний посібник. – К., 2001.
3. Жюль К. К. Методы научного познания и логика. – К., 2001.
4. Лудченко А. А., Лудченко Я. А., Примак Т. А. Основы научных исследований. Учебное пособие. – К., 2000.
5. Лук'янець В. С., Кравченко О. М, Озадовська Л. В. Сучасний науковий дискурс: Оновлення методологічної культури. – К., 2000.
6. Сидоренко В. К., Дмитренко П. В. Основы наукових досліджень. – К., 2000.
7. Спіцин Є. С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти. – К., 2003.
8. Фаренік С. А. Логіка і методологія наукового дослідження. Науково-методичний посібник. – К., 2000.

Електронні ресурси

1. Google Scholar або Google Академія: пошукова система і некомерційна бібліометрична база даних, що індексує наукові публікації та наводить дані про їх цитування <https://scholar.google.com.ua/>
2. Портал полегшення процедури оформлення наукових джерел відповідно до вимог Вищої атестаційної комісії (ВАК) України та проходження нормоконтролю при написанні публікацій, курсових, дипломних, дисертацій та інших наукових робіт [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.vak.org.ua
3. Законодавство України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua>; <http://www.nau.kiev.ua>; <http://www.ukrpravo.kiev.com>; <http://www.liga.kiev.ua>.
4. Методологія науки [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.inter-pedagogika.ru>.
5. Методологія науки - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : sites.google.com/site/fajrru/Home/scientific.
6. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.

7. Національна парламентська бібліотека України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.nplu.kiev.ua>
8. Харківська державна наукова бібліотека ім. Короленка [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com>

13. Зміни у робочій програмі на 2022–2023 н.р.

1. Доповнений перелік самостійної роботи, змінено і доповнено інформаційний ресурс.

